

BREME RAKA GLAVE IN VRATU TER TRENDI

prof. dr. Vesna Zadnik, dr. med.

Onkološki inštitut Ljubljana,

E: vzadnik@onko-i.si

Povzetek

Ocenjeno je, da je leta 2020 za rakom glave in vratu po svetu zbolelo skoraj milijon ljudi, umrlo pa jih je 467.000. V Evropi je največja incidenca in umrljivost na vzhodu celine, Slovenija se po incidenci in umrljivosti raka glave in vratu uvršča v evropsko povprečje. V Sloveniji je v obdobju 2015–2019 za rakom glave in vratu povprečno letno zbolelo 471 oseb, kar je 3 % vseh rakavih bolezni v Sloveniji. Bolezen je pogostejša pri moških, kjer je na petem mestu po pogostosti med vsemi rakavimi obolenji. Breme bolezni s časom pri moških pada, pri ženskah pa stagnira. Pri večini bolnikov raka glave in vratu odkrijemo v starosti od 55 do 70 let, ko se bolezen že razširi v regijske bezgavke. Preživetje bolnikov z rakom glave in vratu se postopno veča – več kot polovica današnjih bolnikov preživi 5 let po diagnozi. Najpomembnejši prognostični dejavnik je stadij ob diagnozi.

Ključne besede: rak glave in vratu, incidenca, časovni trendi, preživetje

Uvod

Rak glave in vratu obsega več anatomskih mest. V večini epidemioloških pregledov se pod to kategorijo združuje 16 lokacij raka skladno z 10. revizijo Mednarodne klasifikacije bolezni (MKB10): C00 do C14 in C30 do C32. Posamezne lokacije so navedene v tabeli 1 spodaj. V pričujočem prispevku prikazujemo osnovne epidemiološke kazalnike, incidenco, umrljivost, prevalenco in preživetje bolnikov, na dva načina: združeno kot rak glave in vratu, ki vsebuje vsa zgoraj navedena anatomska mesta, ali pa ločeno za rak ust in žrela (C00–C14 po MKB10) ter rak grla (C32 po MKB10). Za Slovenijo so prikazani objavljeni in neobjavljeni podatki Registra raka Republike Slovenije (1, 2), mednarodne primerjave pa smo pridobili iz platforme GLOBACAN, ki jo vodi Mednarodna agencija za raziskovanje raka (3), projekta GBD ameriškega Inštituta za merjenje in evalvacijo v zdravstvu (4) ter iz Evropskega informacijskega sistema za raka ECIS (5).

Breme raka glave in vratu v svetu

Za leto 2020 je ocenjeno, da je za rakom glave in vratu po svetu zbolelo skoraj milijon ljudi, umrlo pa jih je 467.000. Breme bolezni je pri moških trikrat večje kot pri ženskah. Skupaj raki glave in vratu pomenijo 5 % svetovnega bremena raka, vsaka posamezna bolezen pa spada med redke rake. Po vsem svetu se je v zadnjih 30 letih incidenca raka grla in nazofarinksa zmanjšala, medtem ko se je povečala pri raku oro- in hipofarinksa ter raku ustnic in ustne votline. Največja incidenca je v južni Aziji, sledijo ji Evropa, Severna Amerika in Avstralija. V Evropi je največja incidenca in umrljivost na vzhodu celine, v Romuniji, na Madžarskem in Slovaškem, najmanjša pa na Islandiji, Cipru, Finski in Malti. Slovenija se po incidenci in umrljivosti raka glave in vratu uvršča v evropsko povprečje.

Breme rakov glave in vratu v Sloveniji

V Sloveniji je v obdobju 2015–2019 za rakom glave in vratu zbolelo 2.358 ljudi, na leto v povprečju 471 (369 moških in 102 ženski), kar je 3 % vseh rakavih bolezni v Sloveniji. Tako kot drugod po svetu je tudi pri nas bolezen pogostejša

pri moških, kjer je na 5. mestu po pogostosti med vsemi raki. Starostno standardizirana incidenčna stopnja (slovenski standard) raka glave in vratu se razlikuje med slovenskimi statističnimi regijami. Najvišja incidenčna stopnja raka glave in vratu je bila v obdobju 2015–2019 v pomurski regiji (25,7/100.000), najnižja pa v goriški regiji (14,7/100.000). Groba in starostno standardizirana incidenčna stopnja raka glave in vratu sta se v obdobju 2010–2019 pri moških značilno nižali (groba v povprečju za 1,1 % na leto, starostno standardizirana pa za 2,8 %). Nasprotno pa pri ženskah v zadnjih desetih letih incidenca raka glave in vratu stagnira.

Med letoma 2015 in 2019 je v Sloveniji za rakom glave in vratu na leto povprečno umrlo 208 oseb (169 moških in 39 žensk). Časovni trendi pri umrljivosti so podobni zgoraj opisanim trendom pri incidenci – pri moških opazimo izrazit trend upadanja umrljivosti, starostno standardizirana umrljivost se manjša vsako leto za 4,9 %. Med nami je konec leta 2019 živel 3686 oseb z diagnozo raka glave in vratu (prevalenca).

Rak glave in vratu se zelo redko pojavi pred 40. letom starosti; največ bolnikov zboli med 55. in 69. letom starosti. Čeprav je spremembe v ustni votlini mogoče opaziti že samo s kliničnim pregledom, je diagnoza pogosto postavljena šele takrat, ko so prizadete tudi regijske bezgavke. Skoraj dve tretjini zbolelih z rakom glave in vratu med letoma 2015 in 2019 v Sloveniji sta imeli bolezen razširjeno že v bezgavke. Bolezni, odkritih v razsejanem stadiju, je malo.

Preživetje bolnikov z rakom glave in vratu se postopno veča. Petletno čisto populacijsko preživetje bolnikov z rakom ust in žrela, zbolelih v letih 1997–2001, je bilo 38-odstotno, zbolelih v letih 2012–2016 pa 48-odstotno. Preživetje pri bolnikih z rakom grla je boljše in se s časom bistveno ne veča – ustalilo se je pri približno 60 odstotkih. Najpomembnejši prognostični dejavnik je stadij ob diagnozi, saj je petletno čisto preživetje bolnikov z rakom glave in vratu z omejenim stadijem že več kot 75-odstotno, tistih z razsejano boleznijo pa manj kot 20-odstotno. Napovedni dejavnik je tudi starost, saj imajo zboleli po 75. letu značilno slabše preživetje v primerjavi z mlajšimi ob diagnozi.

Tabela 1. Incidenca in groba incidenčna stopnja posameznih lokacij rakov glave in vratu po spolu v Sloveniji, povprečje v obdobju 2015–2019.

Lokacija raka	Skupaj		Moški		Ženske	
	incidenca	stopnja (/100.000)	incidenca	stopnja (/100.000)	incidenca	stopnja (/100.000)
ustnica (c00)	27,8	1,3	18,2	1,8	9,6	0,9
baza jezika (c01)	32	1,5	26,2	2,5	5,8	0,6
jezik, drugi deli (c02)	32,4	1,6	21,8	2,1	10,6	1
dlesen (c03)	14	0,7	6,2	0,6	7,8	0,7
ustno dno (c04)	29	1,4	23,8	2,3	5,2	0,5
nebo (c05)	17,8	0,9	12,4	1,2	5,4	0,5
usta, drugi deli (c06)	19	0,9	12,2	1,2	6,8	0,7
parotidna žleza (c07)	15	0,7	8,8	0,9	6,2	0,6
druge in neopredeljene velike žleze slinavke (c08)	2	0,1	1	0,1	1	0,1
tonzila (c09)	51	2,5	41,2	4,0	9,8	0,9
orofarinks (c10)	36,6	1,8	32,6	3,2	4	0,4
nazofarinks (c11)	10	0,5	7,8	0,8	2,2	0,2
piriformni sinus (c12)	35,6	1,7	33	3,2	2,6	0,2
hipofarinks (c13)	24,4	1,2	20,6	2,0	3,8	0,4
druga in slabo opredeljena mesta na ustnici, v ustni votlini in farinksu (c14)	0,4	0,0	0,4	0,0	0	0
nosna votlina in srednje uho (c30)	10,6	0,5	5,6	0,5	5	0,5
obnosni sinusi (c31)	9,8	0,5	5,6	0,5	4,2	0,4
grlo (c32)	104,2	5,0	91,6	8,9	12,6	1,2
usta in žrelo (c00–c14)	347	16,8	266,2	25,9	80,8	7,7
glava in vrat (c00–14, c30–c32)	471,6	22,8	369	35,8	102,6	9,8

Literatura

1. Zadnik V, Primic Zakelj M, Lokar K, et al. Cancer burden in Slovenia with the time trends analysis. *Radiol Oncol* 2017;51:47–55.
2. Zadnik V, Žagar T, Lokar K, et al. Preživetje bolnikov z rakom, zbolelih v letih 1997–2016 v Sloveniji. Ljubljana: Register raka, 2020.
3. Ferlay J, Ervik M, Lam F, et al. *Global Cancer Observatory: Cancer Today*. Lyon: International Agency for Research on Cancer, 2020 (dosegljivo na: <https://gco.iarc.fr/today>).
4. Du M, Nair R, Jamieson L, et al. Incidence trends of lip, oral cavity, and pharyngeal cancers: global burden of disease. *J Dent Res* 2020;99:143–51.
5. ECIS – European Cancer Information System. (dosegljivo na: <https://ecis.jrc.ec.europa.eu>)